

БЕРБЕЦЬ Віталій
кандидат педагогічних наук, доцент
в.о. завідувача кафедри технологічної освіти
Уманського національного університету

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ НА ЗАНЯТТЯХ З ТЕХНОЛОГІЙ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОЇ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується посиленням антропогенного впливу на навколишнє середовище, що актуалізує проблему формування екологічно відповідальної особистості. У зв'язку з цим особливого значення набуває екологічна освіта учнів закладів загальної середньої освіти, яка передбачає формування екологічної компетентності як інтегрованої якості особистості, що поєднує систему знань, ціннісних орієнтацій і практичних умінь екологічно доцільної поведінки.

Важливе місце у вирішенні зазначеної проблеми посідають заняття з технологій, оскільки вони мають практичну спрямованість і створюють умови для безпосереднього включення учнів у діяльність, пов'язану з раціональним використанням матеріалів, ресурсозбереженням та формуванням культури здорового способу життя. Саме в процесі виконання практичних завдань учні усвідомлюють взаємозв'язок між діяльністю людини та станом довкілля, що сприяє формуванню відповідального ставлення до природи.

Проблема формування екологічної компетентності учнів знайшла відображення у працях багатьох вітчизняних і зарубіжних науковців. Теоретичні засади екологічної освіти та виховання обґрунтовано у дослідженнях С. Берзіна, Н. Бібік, О. Бондар, О. Єресько, Н. Нагорнева, Н. Пустовіт, О. Пруцакова, О. Савченко, які розглядали екологічну компетентність як важливий компонент загальної культури особистості.

Особливості реалізації екологічної освіти у процесі технологічної освіти схарактеризовано в працях О. Коберника, В. Мадзігона, В. Сидоренка, Д. Тхоржевського де наголошено на важливості інтеграції екологічного змісту в проектно-технологічну діяльність учнів.

Водночас аналіз наукових джерел засвідчує потребу подальшого дослідження педагогічних умов формування екологічної компетентності учнів на заняттях з технологій з урахуванням сучасних освітніх тенденцій.

З огляду на вищезазначене *метою* статті є теоретичне обґрунтування особливостей формування екологічної компетентності учнів на заняттях з технологій та визначення ефективних педагогічних засобів її розвитку в умовах сучасної школи.

Формування екологічної компетентності учнів є важливою складовою освітнього процесу, спрямованого на розвиток гармонійно розвиненої особистості. Важливу роль у цьому процесі відіграє шкільна освіта, оскільки саме вона забезпечує систематичний вплив на формування екологічної культури та навичок здорового способу життя.

Екологічна компетентність передбачає усвідомлення людиною своєї приналежності до природного середовища, розуміння необхідності збереження його цілісності та раціонального використання природних ресурсів. З раннього віку необхідно формувати у свідомості учнів уявлення про те, що людина є частиною природи, а стан довкілля безпосередньо впливає на якість життя суспільства [2, с.124].

Особливістю формування екологічної компетентності на заняттях з технологій є їх практична спрямованість. У процесі виготовлення виробів учні знайомляться з властивостями матеріалів, технологіями їх обробки та можливостями повторного використання відходів, що сприяє розвитку екологічного мислення.

Важливим напрямом формування екологічної компетентності є соціалізація особистості учня. Соціалізація розглядається як процес засвоєння системи цінностей, норм поведінки та способів діяльності, що забезпечують ефективну взаємодію з природним середовищем. У контексті технологічної освіти це означає формування відповідального ставлення до природних ресурсів та готовності брати участь у природоохоронній діяльності [1, с. 256].

Сучасні заняття з технологій створюють сприятливі умови для реалізації проектно-технологічної діяльності, яка виступає ефективним засобом формування екологічної компетентності. Метод проектів передбачає системне вирішення практичних завдань, що потребують пошукової діяльності, аналізу інформації та розробки оптимальних шляхів реалізації проекту.

У процесі роботи над проектами екологічного спрямування учні набувають досвіду самостійної діяльності, розвивають уміння планувати роботу, оцінювати результати власної діяльності та робити висновки щодо впливу створених виробів на навколишнє середовище.

Ефективність формування екологічної компетентності значною мірою залежить від урахування таких педагогічних чинників:

- гуманістичної спрямованості освіти та орієнтації на вирішення глобальних екологічних проблем;
- використання регіонального матеріалу, що враховує особливості природного середовища рідного краю;
- формування у школярів навичок здорового способу життя як складової екологічної культури [4, с. 382].

Практична діяльність учнів на заняттях з технологій сприяє формуванню у них екологічно доцільної поведінки. Зокрема, ефективними формами роботи є виготовлення виробів із вторинної сировини, створення годівниць і шпаківень, догляд за зеленими насадженнями, участь у природоохоронних акціях та екологічних проектах.

Особливе значення має використання інтерактивних форм навчання, серед яких конкурси, конференції, тематичні вечори, тренінги та екологічні квести. Такі форми сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку творчих здібностей і формуванню відповідального ставлення до довкілля.

Важливим компонентом екологічної компетентності є формування навичок здорового способу життя. За даними досліджень, стан здоров'я людини

на 50–55 % залежить від способу життя, на 20 % – від умов навколишнього середовища, на 18–20 % – від генетичних чинників і лише на 8–10 % – від рівня медичного обслуговування [3]. Це підтверджує необхідність формування у школярів свідомого ставлення до власного здоров'я та довкілля.

Заняття з технологій забезпечують умови для інтеграції знань із різних освітніх галузей, що сприяє розвитку системного мислення учнів. У процесі навчальної діяльності вони вчаться організовувати свою роботу, раціонально використовувати ресурси та приймати рішення, які не завдають шкоди навколишньому середовищу.

Важливу роль у формуванні екологічної компетентності відіграє співпраця школи з батьками, громадськими організаціями та місцевими органами влади. Така взаємодія сприяє реалізації спільних екологічних проєктів і підвищенню рівня екологічної культури учнів.

Отже, формування екологічної компетентності учнів на заняттях з технологій є складним і багатокомпонентним процесом, що потребує системного педагогічного впливу. Практична спрямованість технологічної освіти створює сприятливі умови для розвитку екологічного мислення, формування навичок раціонального використання ресурсів і відповідального ставлення до довкілля. Ефективність зазначеного процесу забезпечується використанням проєктно-технологічної діяльності, інтерактивних методів навчання та організацією практичної екологічної діяльності учнів. Важливою умовою є інтеграція екологічного змісту у всі етапи навчання та формування позитивної мотивації до збереження природного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар О. І. Екологічна освіта для сталого розвитку у запитаннях та відповідях: науково-методичний посібник для вчителів / О. І. Бондар, В. Є. Барановська, О. В. Єресько, Г. О. Білявський, Ю. М. Саталкін, Н. А. Пустовіт, О. Л. Пруцакова, С. В. Берзіна, О. І. Дутов, Н. А. Нагорнева, Г. В. Серова, М. О. Дяченко, О. Є. Андрос, Н. В. Гудкова, Т. В. Божко. Херсон: 2015. 437 с.

2. Екологічна компетентність учителя Нової української школи. Навчально-методичний посібник в таблицях і схемах / Упорядники Коваль О. В., Погасій І. О. Чернігів : НУЧК імені Т.Г. Шевченка, 2019. 268 с.

3. Запалені до науки: як працює вчитель, який підготував переможців міжнародної олімпіади з екології. Нова українська школа | Веб-ресурс НУШ. Режим доступу: URL: <https://nus.org.ua/articles/zapaleni-do-nauky-yak-pratsyuye-vchytel-yakuj-pidgotuvav-peremozhtsiv-mizhnarodnoyi-olimpiady-z-ekologiyi/> (Дата звернення 08.04.2026 р.)

4. Теорія і методика навчання технологій: навчальний посібник для здобувачів освіти ступеня молодший бакалавр та бакалавр за спеціальністю А4 Середня освіта (за предметними спеціальностями) / І.П. Андрущук, І.В. Андрущук, В.В. Бербец, Т.М. Бербец та ін. / за заг. Ред. О.М.Коберника. Вінниця : ТВОРИ, 2025. 692 с.